

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11049946>

BANK PLASTIK KARTALARI ORQALI TO‘LOVLARNING RIVOJLANISHI HAMDA AHAMIYATI

Akramov Xurshidbek Bahrom o‘g‘li

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti Iqtisodiyot fakulteti 3-kurs talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada plastik to‘lov kartalari vaqt o‘tishi bilan qanday o‘zgarganligi va nima uchun ular hozir juda muhim ekanligi ko‘rib chiqiladi. Unda ular qanday rivojlanganligi, odamlar ulardan qanday foydalanishi va nima uchun iqtisodiyot uchun muhimligi haqida gapiriladi. Ulardan foydalanish qulayligi, xavfsizligi va biznesga qanday yordam berishi kabi jihatlarni ko‘rib chiqsak, ushbu maqola plastik kartochkalar bugungi dunyoda nima uchun muhimligini tushunishga yordam beradi.*

***Kalit so‘zlar:** Plastik kartochkalar orqali to‘lovlar, naqd pulsiz hisob-kitob, Evolyutsiya, xavfsizlik, biznes, qulaylik.*

So‘ngi bir necha yil ichida biz iste‘molchilar o‘z pullarini sarflashida, ya‘ni tovar va xizmatlar uchun to‘lovlarni amalga oshirishida keng ko‘lamli yangilashinlarga guvoh bo‘lyapmiz. To‘lov tizimlari kundalik hayotimizning asosiy qismi bo‘lib, moliyaviy operatsiyalarni samarali va xavfsiz amalga oshirishga imkon beradi. An‘anaviy naqd pul operatsiyalaridan tortib, zamonaviy raqamli to‘lov tizimlariga qadar, to‘lov usullari vaqt o‘tishi bilan sezilarli darajada rivojlanib, biznes yuritish va bir-birimiz bilan o‘zaro munosabatlarimizni inqilob qildi. To‘lovlarni qayta ishlash vaqt o‘tishi bilan oddiy ayirboshlash va naqd pul operatsiyalaridan tortib bugungi kunda keng tarqalgan raqamli to‘lov usullarigacha sezilarli darajada rivojlandi. Ilgari to‘lovlar odatda jismoniy valyuta bilan amalga oshirilardi, xavfsizlik xatarlari va jismoniy almashinuv zarurati kabi cheklovlar bilan. Texnologiyaning paydo bo‘lishi bilan kredit va debet kartalari, onlayn to‘lov shlyuzlari va mobil to‘lov ilovalari kabi elektron to‘lov usullarining rivojlanishi bilan to‘lovlarni qayta ishlash yanada samarali va xavfsiz bo‘ldi. Ushbu yangi to‘lov usullari korxonalar va iste‘molchilarning tranzaksiyalarni amalga oshirish usullarini sezilarli darajada kengaytirib, to‘lovlarni amalga oshirish va qabul qilishni oson, tezroq va xavfsizroq qilish imkonini berdi.

Xozirgi raqamli davrda iste'molchilar o'rtasida eng keng va tez tarqalgan to'lov usuli bu bank plastik kartalari orqali naqd pulsiz hisob-kitoblardir. Bank kartasi- maxsulotlar va xizmatlar uchun naqd pulsiz shaklda xaq to'lash, pulni saqlash va olib yurish, hamda zarur hollarda esa naqd pul yechish uchun zamonaviy qulay to'lov vositasidir. Bank kartasi orqali do'konda xaridlar, hattoki internetda har qanday maxsulotlar, samalyot yoki poezd chiptalari uchun to'lovlarni amalga oshirish mumkin. Shuningdek, bank kartasi - plastik, metall yoki virtual bo'lib, tovar va xizmatlar uchun naqd pulsiz to'lovlar, naqd pul yechib olish, pul mablag'larini kartadan kartaga yoki hisob raqamiga o'tkazish va boshqa operatsiyalar uchun foydalaniladigan maxsus bank mahsulotidir. To'lovning bu usuli juda qulay va qiziqarli tarixga ham ega. Biz bilgan plastik kartalarning ilk ko'rinishi karton qog'oz shaklida bo'lgan. Bu karton kartalar 1949 yilda "Diner's Club" ni yaratgan Frenk MakNamara va uning biznes sherigi Ralf Shnayder ismli odamga tegishli. Keyinchalik Amerika banki BankAmericardni chiqardi va bu biz bugungi kunda bilgan VISAgaga aylandi, keyinchalik American Express birinchi plastik kredit kartasini 1959-yilda ishlab chiqardi. Bu kartalar quyidagi avzalliklarga egadir:

1. Qulaylik- qog'ozni pullarni olib yurishning hojati yo'q - naqd pul yoki cheklar kerak emas, hatto katta miqdordagi pul ham hamyonimizga osongina joylashadi. Va nihoyat, kartangizdan istalgan joyda xarid qilish uchun foydalanishingiz mumkin.
2. Karta mukofotlari va bonuslar- Mukofotlar kompaniyalar uchun mijozlarni o'z kartalaridan foydalanishga jalb qilishning mashhur usulidir.
3. Kredit liniyasini qurish- Kredit kartalari sizga kredit liniyasini yaratish imkoniyatini beradi. Bu juda muhim, chunki u banklarga kartangizdagi to'lovlar va kartadan foydalanish asosidagi faol kredit tarixini ko'rish imkonini beradi. Banklar va moliya institutlari ko'pincha kredit kartasidan foydalanishni potentsial kredit da'vogarning kreditga layoqatliligini o'lchash usuli sifatida izlaydilar, bu sizning kredit kartangizni kelajakdagi kreditlar yoki ijara arizalari uchun muhim qiladi.

Plastik kartocho'kalar uzoq vaqtdan beri naqd pulsiz operatsiyalarning asosi bo'lib, iste'molchilar va biznes uchun qulaylik, xavfsizlik va ko'p qirralilikni taklif etadi. Biroq, texnologiya rivojlanishda davom etar ekan va iste'molchilarning xohish-istaklari o'zgarib borar ekan, plastik kartalarning kelajagi doimiy o'zgarishlarga duchor bo'ladi. Plastik kartocho'kalar kelajagini o'rganishda biz ushbu keng tarqalgan to'lov vositasining traektoriyasini shakllantirayotgan rivojlanayotgan tendentsiyalar, texnologik innovatsiyalar va rivojlanayotgan iste'molchilar xatti-harakatlarini ko'rib chiqishimiz kerak bo'ladi. Lekin, shiddat bilan rivojlanayotgan raqamli dunyoga qaraydigan bo'lsak, Mobil hamyonlar, kontaktsiz to'lovlar,

kriptoalyutalar va Markaziy bank raqamli valyutalarining o'sishi an'anaviy jismoniy kartalarni tezda siqib chiqarish tomon ketmoqda. Shunga qaramay, Raqamli hamyonlar va mobil to'lovlar qulayligiga qaramay, jismoniy kredit va debet kartalari saqlanib qoladi. Naqd pul hech qachon to'liq almashtirilmagani kabi, ko'pchilik uni hanuzgacha o'z yonida olib yuradi, jismoniy kartalar ishonchli texnologiyadan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmaganlar yoki xavfsizlik va xarajatlarni nazorat qilishni afzal ko'radiganlar uchun afzalliklarni taqdim etadi. Favqulodda vaziyatlarda yoki texnologiya ishlamay qolganda, kartalar muhim zaxiraga aylanadi. Bundan tashqari, jismoniy kartalar moliyaviy inklyuzivlikni rag'batlantirish, raqamli to'lov echimlariga ishonchi yo'q bo'lgan aholini qamrab olish uchun o'ziga xos ahamiyatga ega.

Xulosa qilganda, Debet va kredit plastik kartalarining kelajagi qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Biroq, ularning pasayishi hech qachon mutlaq bo'lmaydi. Debet va kredit plastik kartalari o'z maqsadini saqlab qoladi, ayniqsa foydalanuvchilar guruhlarida yangi texnologiyalarni o'zlashtirish sekinroq va raqamli to'lov infratuzilmasi kamroq tarqalgan joylarda. Karta sanoatida davom etayotgan innovatsiyalar tufayli jismoniy karta plastiklari plastik bo'lmagan to'lovlar bilan bir qatorda saqlanib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ozbekiston Respublikasida to'lov tizimlarining rivojlanish tarixi. www.cbu.uz
2. "Instant payments definition". www.ecb.europa.eu. European Central Bank. 2017
3. <https://aab.uz/uz/private/plastic-cards/list/>
4. https://finlit.uz/uz/articles/payments-and-transfers/bank-card/?sphrase_id=201977